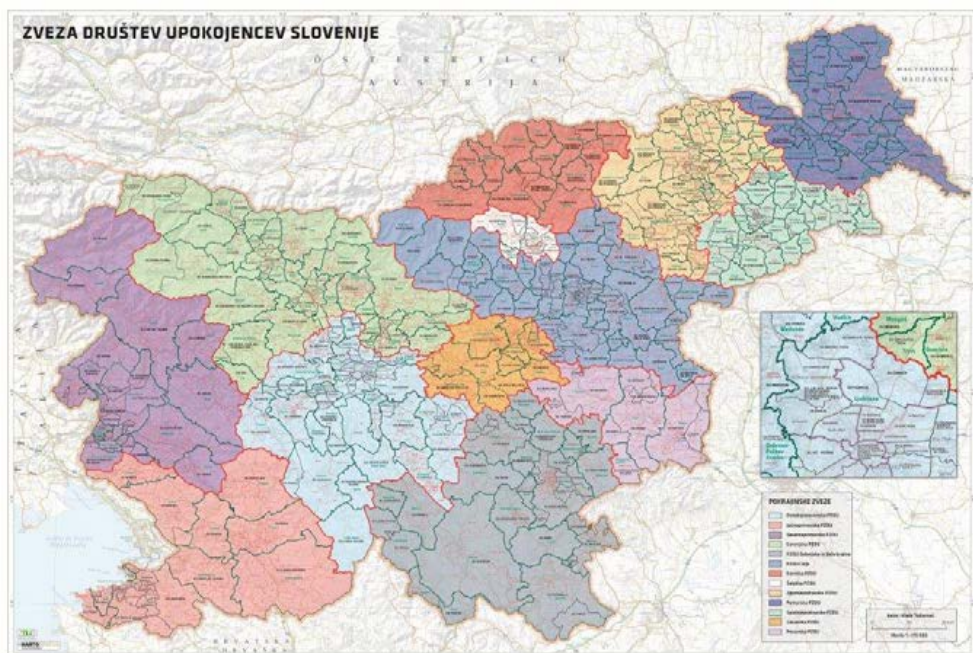

ZDUS

Memorandum 2018

Tomaž Banovec
s sodelavci

Založila ZDUS,
maj, 2018

Spoštovani!

V Zvezi društev upokojencev Slovenije smo oblikovali in sprejeli Memorandum 2018, podrobnejšo analizo položaja slovenskih upokojencev in vseh starejših oseb in ob tem predvideli potrebna področja, vsebine in nosilce aktivnosti. Prejemnikom Memoranduma, političnim strankam in drugim nosilcem oblasti, posredujemo naša stališča, poglede in pričakovanja o vsebinah in načinu prihodnjega sodelovanja pri vprašanih s katerimi se srečujemo. Poudarjamo predvsem tista področja, ki se dotikajo potrebe po dostojnem življenju prebivalcev v tretjem življenjskem obdobju, njihovih zmožnostih in vključenosti v družbo, pri čemer nam je pomembna dobrobit vseh generacij, njihovo sodelovanje in medsebojno podpiranje v izkoriščanju znanj in veščin.

Politične stranke, ki bodo v volilnem letu 2018 oblikovale svoje programe in načrtovale ukrepe za uresničevanje Strategije dolgožive družbe, Vizije razvoja 2050, Strategije razvoja Slovenije do 2030 in drugih dokumentov, z našim dokumentom dobivajo boljši vpogled v aktualne zahteve družbe, ki se hitro stara in vrsto predlogov za delovanje in potrebno sodelovanje, tako, da ta demografska značilnost dejansko postane naš skupen izziv.

Najbolj polemična in tudi ustavno vprašljiva je poprava krivic in vračanje pokojnin na stanje v čas pred finančno krizo v letu 2008. Zahteve, ali bolje povedano pozivi, stari deset let!? To je podobno, kot bi petnajstletnemu mladostniku kupili v trgovini z igračami plišastega medvedka. Pri petih letih bi ga bil neskončno vesel, a čas je neusmiljen in danes bi bil mnogo bolj vesel kakega drugega, letom primernega darila.

Pritiski politike na naše delo in ravnanja so veliki. Najraje se nas spomnijo takrat, ko se bližajo volitve, po njih pa so vrata za zahteve upokojencev pogosto zapahnjena. Želimo si, da bi vse politične stranke, ki kandidirajo na letošnjih Državnozbornih volitvah, prepoznale v pričujočem dokumentu tisto dodano vrednost, na podlagi katere radi rečemo, da je neka država socialna toliko, kolikor posluha ima do najranljivejših skupin državljanov.

Še iz časov enega največjih svetovnih filozofov Aristotela vemo, da dobre in srečne države ni mogoče doseči brez vzgoje mladine in izobraževanja državljanov. Če Aristotel za dosego takega ideala namigne celo k evgeniki družine kot osnovni celici družbe, bo bralec na mnogih mestih lahko zaznal naš poziv k evgeniki slovenske politike, saj se mora ta približati ljudem in jim zagotoviti kar največ zadovoljstva, zato mora politika vse druge cilje podrediti temu.

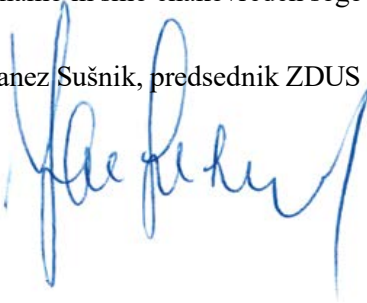
Po desetih letih sprejetja Memoranduma iz leta 2008 / 09, so se zgodili ogromni premiki. Kitajska je postala ekonomska velesila in »petrodolar« je izgubil primat na svetovnih borzah. ZDA so krenile po svoje, EU in članice povezave se ukvarjajo se z Brexitom, klimatske spremembe pa napovedujejo vse več naravnih katastrof. Nekatero nove mednarodne zaveze in obveze Uniji (fiskalni pakt) so sprejete in že v veljavi. Imamo obvezne Agende OZN in EU, nevaren demografski obrat v celotni Evropi povezan s staranjem družbe, tu pa so še begunci in migranti. Skoraj vse od naštetega je postalo globalizirano dejstvo. Država, ki bi se vrnila deset let nazaj, za nov korak naprej, pa ne ubira prave poti.

Memorandum je delo Tomaža Banovca in sodelavcev, in, če parafraziram izdajo Aristotelove Politike, »zadnji poziv slovenskih upokojencev domači politiki, k zrelostnemu izpitu.«

V podobnih besedilih obstajajo številne sorodne zahteve k razmisleku in ukrepanju, a vsebinska razsežnost pričujočega Memoranduma je vendarle tako kompleksna, da je potrebno nekatere reči razložiti že kar v uvodu.

Temeljne predpostavke vsake politike naj bi bile: dobro, sreča, enakost, svoboda, zakon, dobro življenje, udeležba pri odločanju in upravljanju in politični pluralizem. Se upokojenci znotraj teh aksiomatičnih trditev lahko prepoznamo in smo enakovreden sogovornik vsaj v eni od naštetih trditev?

Janez Sušnik, predsednik ZDUS

Zveza društev upokoencev Slovenije

Osnova – gradivo december 2017, dopolnila in popravki – marec 2018, zadnja redakcija 4. april 2018. V zadnjem dopolnilu sem upošteval obsežna dopolnila z jezikoslovnimi in stilističnimi popravki Jožeta Kuhlja, neposredne popravke in dopolnila Alenke Reissner in popravke Jožice Puhar. (Tomaž Banovec)

Naslovniki

Političnim strankam in tistim političnim ter izvršilnim telesom v Sloveniji, ki bodo v volilnem letu 2018 oblikovali svoje volilne programe in obljube ter izdelovali akcijske in druge programe za uresničevanje Strategije dolgožive družbe do leta 2060, Vizije 2050, Strategije razvoja Slovenije do leta 2030 in druge razvojne dokumente ter zamisli, ki naj bi v letu 2018 in pozneje želeli uresničiti korenite strukturne reforme in pri tem upoštevati tudi stanje, potrebe, želje ter možnosti starejših ljudi – seniorjev in upokoencev pošiljamo

MEMORANDUM 2018

o stališčih, načinu in vsebini prihodnjega sodelovanja s političnimi strankami ter drugimi nosilci politične oblasti, o vprašanjih, s katerimi se srečujemo starejši v slovenski družbi v preteklem obdobju, v letu 2018 in naslednjem obdobju

A. Uspešna strategija upravljanja dolgožive družbe

Starejši v Sloveniji, skoraj polovica prebivalstva in več kot 612.000 upokojenk in upokoencev, že danes, še bolj pa v prihodnje, verjamemo, da bosta upravljanje strategije dolgožive družbe ter staranja uspešna, če se bomo ravnali in videli Slovenijo tam, kjer veljajo zlasti naslednja načela upravljanja dolgožive družbe:

1. da so vsa leta človekovega življenja izpolnjena, prispevek starejših pa je, ne glede na leta, spol, etnično pripadnost in zdravstveno stanje posameznika, ustrezno priznan in podprt;
2. da dosežena starost ni uporabljena za določanje vloge, vrednosti in potenciala posameznika;
3. da ljudje uživajo veliko let zdravega življenja, država pa jim omogoča, da se usposobijo in lahko sami dolgo in povezano z drugimi skrbijo za svoje zdravje;

4. da država omogoči ljudem, da so aktivno vključeni v delovni proces toliko časa, kolikor hočejo in zmorejo, na način, ki ga štejejo kot najprimernejšega, družba v celoti pa mora spodbujati fleksibilno zaposlovanje in upokojevanje;
5. da morajo starejši ljudje imeti njim prilagojen in ustrezen pristop k informacijsko komunikacijskim tehnologijami, internetu ter drugim na novo uveljavljenim digitalnim tehnologijam in omrežjem;
6. da so starejši vključeni v izobraževanja oz. usposabljanja – tako za poklic kot za osebni razvoj, vključenost v družbo, aktivno staranje ter ohranjanje intelektualnih sposobnosti;
7. da država pomaga starejšim usposobiti se za prostovoljno delo, ki ga smejo opravljati tako dolgo, kot sami hočejo, na način, ki se jim zdi najboljši, njihov prispevek pa mora biti polno priznan;
8. da država s svojimi dejavnostmi zmanjšuje število revnih med starejšimi, omogoča ljudem posebna zavarovanja in oblikovanja nepremičnih ter drugih premoženj kot dodatne pokojninske stebre;
9. da so ranljivi starostniki zaščiteni, varovani in osvobojeni strahu;
10. da imajo starejši poln pristop k javnim storitvam, osredotočenih k ljudem, dostopnih in povezanih ter kakovostnih, skladno z njihovimi potrebami, kadar in kjer je to potrebno;
11. da so hiše, zgradbe, skupni prostori, transportna ureditev in javna infrastruktura dobro načrtovani ter dostopni, lahko uporabni za starejše, varni in zanesljivi;
12. da so uradni, vzdrževani podatki za analize in svetovanja, izvori ter informacije tudi za starejše dostopni kjerkoli in kjer so potrebni ter dostopni v obliki, prilagojeni za razumevanje in prijazno uporabo starejšim;

Želimo, da bi napovedane, pričakovane in nujne strukturne spremembe upoštevale ta načela in pričakovanja in jih uresničevali v akcijskih programih, zakonih ter ukrepih za izvajanje ali upravljanje raznih strategij dolgožive družbe (UStDžD). Vanje pa naj bodo vgrajena tudi novejša spoznanja, analize ter določila konvencij OZN, druge mednarodno in evropsko sprejete zaveze, priporočila OECD, EU in drugih strokovnih ter političnih institucij. Ugotovljamo, da se Madridski mednarodni akcijski načrt za staranje iz leta 2005 zaradi svoje splošnosti in univerzalnosti ne uresničuje po predvidevanjih. V jeseni 2017 sprejet evropski socialni steber z dvajsetimi tezami velja tudi za Slovenijo in ob upoštevanju naših posebnih potreb ter možnosti veliko obeta. EU in članice so ugotovile, da je nujno poleg gospodarske in denarne na ravni EU voditi tudi povezano socialno politiko.

Ta vizija je in bo naš okvir za ocene verodostojnosti predvolilnih obljub, za izvajanja napovedanih strategij in zakonov ter merilo za spremljanje ukrepov in razvojnih politik novo oblikovane vlade RS. Pričakujemo, da bomo večino teh vprašanj reševali v Svetu za aktivno staranje in medgeneracijsko sodelovanje, v Ekonomsko-socialnem svetu in drugih vladnih telesih ter tudi odborih Državnega zbora. Iskreno upamo, da bodo ministrstva ter javnopravne ustanove pripravile obljubljeni, strokovno utemeljene in medsebojno usklajene akcijske programe za področje upravljanja sedanosti ter dolgožive družbe in države.¹ Pričakujemo, da bomo predstavniki starejših vključeni v pripravo konkretnih gradiv, ki nas zadevajo in v predhodna posvetovanja o odločitvah. Le na ta način bodo sprejeti ukrepi, strategije in politike z aktivnim sodelovanjem uporabnikov mnogo bolj učinkovite. Želimo spremeniti tudi načine naših sodelovanj. V preteklosti smo bili k obravnavam pogosto vabljeni, veliko delali, žal pa pričakovani rezultati niso bili ustrezni.² Pričakujemo tudi programsko sofinanciranje takih dejavnosti. Ocenjujemo, da je treba spremeniti sedanji volilni sistem, zato bomo s podanimi predlogi vztrajali.³

B. Najvažnejši poudarki na prehodu v novo obdobje po letu 2018

Staranje prebivalstva je tudi razvojni izziv in ne samo breme

V skladu z 2. in 14. členom Ustave RS starejši, ki predstavljamo skoraj tretjino četrtno? prebivalstva RS, in smo pomembno volilno telo:

- Pričakujemo, da nas bo nova vlada RS podpirala pri prizadevanjih, da čim dlje živimo zdravo in samostojno, da lahko izkoristimo ves svoj življenj-

¹ Nepovezanost in slaba koordinacija med dejavniki se največkrat izkaže potem, ko so celo v koalicijskih sporazumih določili vsebine in konkretne ukrepe, pa se to ne uresniči. Tudi v času, v katerem zaključujemo delo na tem gradivu, smo soočeni z velikimi težavami pri uresničevanju napisanih ciljev (zdravstvo, trg dela, zavarovanje za dolgotrajno oskrbo, demografski rezervni sklad ipd. Tudi urada za starejše nismo dobili). Podobno je z usklajevanjem pokojnin in obljubami.

² Tak primer je Zakon o zavarovanju za dolgotrajno oskrbo, ki ga v več različicah obravnavamo že 23 let. Ali pa določila raznih, tudi zadnje koalicijske pogodbe (sporazuma), ki je za socialno področje v glavnem neuresničena. Glej Pismo srebrne niti predsedniku Cerarju in pet vprašanj. Delo, pisma bralcev, februar 2018.

³ ZDUS je večkrat predlagal tudi zakonsko ureditev, ki pa je bila v odborih DZ grobo zavrnjena.

ski potencial ter s svojim znanjem, izkušnjami in modrostjo prispevamo k skladnemu razvoju naše države; starost in etnična pripadnost posameznika zato ne smeta biti več zlorabljeni za določanje vloge, vrednosti ali potenciala posameznika.

- Pričakujemo, da bo nova vlada skupaj z nami, starejšimi, hitreje uveljavila zaveze Madridskega akcijskega načrta za staranje in deklaracije UN ECE, Ministrske konference OZN leta 2017 in druga mednarodna priporočila ter zaveze. Želimo, da bo v zvezi z odnosom državljanov do staranja in starosti zagotovila dosledno spoštovanje določil 18., 34. in 63. člena Ustave RS. Medgeneracijska nestrpnost in sovraštvo, ki ju nekateri spodbujajo v javnosti, morata biti takoj sankcionirani ter politično in moralno obsojeni.
- Starejši v Sloveniji smo se hitro zavedeli resnosti recesije v letih od 2007 do 2016. Bili smo skromni v zahtevah, kar se je neposredno odrazilo v posledicah premagovanja gospodarske krize predvsem v našem gmotnem položaju. To ne sme in ne more ostati praksa tudi v prihodnje. Naša samostojnost v nadaljevanju ne sme biti ogrožena, še posebej pa ne socialna varnost in pravica odločanja o sebi. Pričakujemo, da se bodo napovedi o delni odpravi negativnih posledic gospodarske krize starejšim in upokojencem ustrezno uresničile. Posebej nelogično in nepošteno ter nespartmetno se zdi reševanje plačnih razlik za nekatere, sicer zelo pomembne,⁴ vendar majhne skupine ljudi in istočasno zanemarjanje položaja starejših ter več kot 616.000 upokojenk in upokojencev.
- Strokovno in tudi politično izpostavljamo vprašanje o družbeno sprejemljivi višini razmerja med uradno določenimi minimalnimi življenjskimi stroški s povprečno pokojnino in podrobno distribucijo izplačanih pokojnin. Pričakujemo strokoven in utemeljen odgovor in ustrezne zaveze za njegovo spoštovanje ter stalno poročanje.
- Vladi RS ponovno ponujamo sodelovanje pri urejanju trga dela tako, da bodo ljudje usposobljeni za nadaljevanje dela za toliko časa, kolikor hočejo, ali zmorejo, na način, ki se jim zdi najboljši, podprt s fleksibilnimi pristopi k zaposlovanju in upokojevanju. Starejši opozarjamo na velike domače strukturne težave, povezane z izobraževanjem za poklice in zaposlovanje ter še vedno primerljivo nizko splošno produktivnostjo, na pomanjkanje ustreznih in potrebnih delavcev danes in še bolj v prihodnje.⁵

⁴ Primer so ločeno urejanje plačnih razredov gasilcev in podobnih skupin.

⁵ Ureditev tega problema je med najpomembnejšimi, prevelika rigidnost pomeni zastajanje za svetom in Evropo. Starejše je treba vključevati s podaljševanjem delovnega časa in sodobnimi oblikami zaposlovanja ter tudi z vračanjem že upokojenih, za kar imamo instrumente, ki pa ne delujejo po pričakovanjih.

Ocenjujemo, da je nujna popolna strukturna reforma trga dela in ne le parcialna prilagajanja trenutnim pritiskom in improvizacije. Nujen je politični razmislek o uvedbi fleksibilnosti delovnih nalog, časovni banki dela⁶ in delitveni ekonomiji ter vključevanju starejših v take ureditve.

- Če je več vladam uspelo zmanjšati razmerje med povprečno neto starostno pokojnino in neto plačo iz 67,7 % v letu 2007 na 59,3 % v letu 2016, trend padanja pa se še nadaljuje, želimo jassen odgovor, kako bo to pereče vprašanje reševano v prihodnosti. Sedanje predvolilne improvizacije⁷ nam ne ustrezajo, izkušnje zadnjih 9 let pa so skrajno neugodne.
- Izključevanje ali zaostajanje starejših iz modernih informacijskih tokov, kar se dogaja v zadnjih dveh desetletjih, pomeni kršenje 39. člena Ustave RS. Pričakujemo podporo in pomoč države pri: povečevanju zmožnosti uporabe digitalnih tehnologij med starejšimi (digitalna pismenost, subvencioniran dostop do naprav in komunikacijskega omrežja, ustrezna podpora pri uporabi), da bi le-ti lažje uresničevali svoje pravice in obveznosti; vzdrževanju in nadgrajevanju znanja IKT pri ljudeh, ki to hočejo, za njihovo možno ponovno vključevanje v delovne procese; zagotavljanju starejšim prijaznih IKT storitev za seniorje po vsebini in olajšanju elektronskega poslovanja z državo in drugimi poslovnimi subjekti⁸.
- Ker je vseživljenjsko učenje in pridobivanje veščin gonilna sila razvoja vsake družbe, pričakujemo od vlade RS večjo podporo pri zagotavljanju možnosti sprotnega dodatnega izobraževanja in usposabljanja starejših vse od priprave ustreznega akcijskega načrta pa do razvijanja in omogočanja ustreznih primerno finančno dostopnih izobraževalnih programov z vsebinami za starejše. Pričakujemo tudi zagotavljanje zadostnega števila ustrezno usposobljenih izvajalcev ter potrebnih tehničnih in prostorskih predpogojev. Sem spada tudi omogočanje razvoja novih veščin za pozne

⁶ Tudi upokojenci se zavedamo, da velikih konjunktur in celo dnevnih nihanj zaradi potreb dela ne moremo reševati samo z rednim delovnikom in delovnim razmerjem za nedoločen čas. Primere takih zadev se v svetu rešuje s časovno banko zaposlenih, ki vodi dokaj široko porabljen čas in prosti čas.

⁷ Nepotrebno in nesmotrno je pred volitvami zakonsko urejati ta pereči problem! Stroka trdi, da je treba urejati skupaj vse storitve socialne države, posebej, če je dogovorjeni 25-% delež BDP tudi za leti 2030 in 2060.

⁸ Velikokrat imamo občutek in dovolj dokazov, da se z informatizacijo javnopravnih opravil pozabi na potrebno uporabniku prijazno razumevanje vsebin, ki nam jih sporočajo na e-način. Pred informatizacijami je treba urediti vsebine in oblikovati uporabniku prijazno sporočilo. Glej zahtevno branje o stanju nepremičnin in množičnem vrednotenju in članek Andreja Berdena v Dnevniku, december 2017.

poklicne migracije in poklicna certifikacija za nove poklice. To je tudi ena od poti zmanjševanja starostne odvisnosti.⁹

- Prostovoljno delo bo tudi v prihodnje vse bolj pomembno za kakovost življenja vseh generacij. Zato pričakujemo sprejem akcijskega programa za večji razmah prostovoljstva, ki bo omogočil prevzem nekaterih dosedanjih institucionalnih obveznosti in njihov prenos (tudi koncesije) za konkretno delo tudi nevladnim prostovoljskim organizacijam.

Revščina ogroža vse več starejših prebivalcev Slovenije

- Izhajajoč iz dejstva, da je Republika Slovenija socialna država (2. člen Ustave), pričakujemo, da bo nova vlada sprejela in izvajala nujne potrebne ukrepe za zaustavitev in zmanjšanje razslojevanja prebivalstva, kot to izhaja iz vladne Vizije 50, v kateri napoveduje »splošno blagostanje«. Nesprejemljivo je, da je tveganje dohodkovne revščine med starejšimi ljudmi, glede na nam primerljive države v EU, tako veliko. Cilji zmanjševanja so bili določeni celo numerično: »– 40.000 manj prebivalcev pod tem pragom«,¹⁰ – takih neuresničljivih obljub ne potrebujemo.
- Opozarjamo na svetovni pojav starostne neenakosti (Ageing unequally),¹¹ ki se razvija skozi celo trajanje življenja in se uresničuje v starosti. Pogosto je to posledica posebnih dogodkov v življenju ljudi in njihovem škodljivem vplivu na njihovo zdravje, pričakovano dolžino trajanja življenja in prenizke dohodke v starosti. Mlajše generacije se bodo spopadale še z višjo starostno neenakostjo. Pričakuje se, da bodo živeli dlje, vendar pa se že sedaj srečujejo z nestabilnejšimi razmerami na trgu dela in s širjenjem neenakosti pri razdelitvi osebnega dohodka in dohodka gospodinjstev, ki se bodo nujno odražale tudi v starosti. Odgovornim predlagamo, da analizirajo vse te učinke in ustrezno ukrepajo.
- V starejših gospodinjstvih zaradi te neenakosti živijo najbolj revni prebivalci. Pri tem raziskovalci ugotavljajo, da predstavljajo pokojnine za

⁹ Starostna odvisnost se določi kot razmerje med številom ljudi, starih 65 let ali več, in številom ljudi, starih od 15 do 64 let. Leta 2000 je bila v EU 25-% in se bo po projekcijah že leta 2050 povečala na 50 %. Pri nas je bila leta 2002 starostna odvisnost 21-%. Projekcije kažejo, da bo slovenska starostna odvisnost leta 2020 že 29-%, v letu 2050 pa okoli 40-%. Eurostat je razmerje za Slovenijo izračunal na ravni 23,2 %.

¹⁰ Minister za DDSZEM Dr. Svetlik je to napovedal in se ponavlja v raznih unijskih poročilih.

¹¹ OECD, str. 15–18, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264279087-3-en>Skrij, Abstrakt in definicija.

upokojenska gospodinjstva več kot 95 % vseh razpoložljivih denarnih sredstev (praktično so edini vir), njihove nepremičnine, predvsem njihova stanovanja, so stare in potrebne obnove ter prilagoditve za varno življenje in oskrbo na domu. Državna intervencija je na tem področju nujna (nemški model).¹² Predlog smo dali v letu 2014.¹³

- Za omilitev razmer vseh tistih, ki imajo in bodo imeli zaradi relativno nizkih plač, drugih dohodkov, nizkih zavarovalnih osnov ter drugih razlogov prenizke pokojnine (starostna revščina), ki ne bodo zagotavljale kritja osnovnih življenjskih potreb, predlagamo sprejem predpisov za pridobitev varstvenih dodatkov in drugih socialnih pomoči vezanih na dogovorjeno košarico življenjsko potrebnih dobrin in storitev. Nujno je treba zagotoviti poglobljeno analitično spremljanje tega pojava – predvsem med starejšimi.
- Slovenska starejša gospodinjstva so danes pomemben vir in steber pomoči mladim družinam. Razmere se ob siromašenju standarda upokojencev spreminjajo. Večina upokojencev s svojimi pokojninami ne zmore plačevati polne oskrbe na domu ali domske oskrbe, kaj šele, da bi lahko pomagali svojim brezposelnim ali slabo plačanim potomcem. Že 23 let pričakujemo, da bo sprejet Zakon o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju, ki naj bi upošteval vse možnosti, ne samo institucionalne ter javnopravne, predvsem pa omogočil stalno izboljšanje znanj in zagotavljal osnove za podporo ter upravljanje posameznikovih in družinskih potreb na domu. Priporočila o skupnostnih oblikah sobivanja smo v letu 2014 sprejeli tudi v Resoluciji o socialnem varstvu, še vedno pa se predvsem posvetujemo.

Pokojnine so vir novih delovnih mest, saj spodbujajo gospodarski razvoj

- Od prejemnikov tega Memoranduma pričakujemo, da vedo, da pokojnine niso samo socialna pomoč, marveč tudi z delom pridobljena pravica na temelju prispevkov in vloženega dela v sedanje družbeno bogastvo. Pokojnine tako navzlic populističnim izjavam, prilagojenim dnevni politiki, pomembno vplivajo na blagovne, storitvene in denarne tokove in tako spodbujajo, ne pa zavirajo, gospodarski in družbeni razvoj.
- Napovedana nova modernizacija pokojninskega sistema, povezana z drugimi, predvsem zdravstvenim sistemom in reformo trga dela, zadeva

¹² O tem smo pisali v letu 2014 in predlagali rešitve tudi ministrstvom (MOP in MDDSZEM). Odgovora nismo dobili, energetska sanacija, ki je podprta z javnimi sredstvi, pa ni prilagoditev za bivanje v starosti.

¹³ Ideje smo osebno in pisno razložili MDDSZEM ter MOP.

pretežno položaj prihodnjih upokoјencev. Glede trenutnih prejemnikov pokojnin (616.000) pa velja opozoriti na naslednje: neugodne gospodarske razmer v preteklosti in ukrepi, sprejeti za njihovo premostitev, so bistveno znižala razmerje med neto pokojninami ter neto plačami (pokojnina/plača), zato je nujno realno oceniti njihove posledice in razmisliti o morebitnih ukrepih za izboljšanje neugodnih razmer. Postopoma prihajamo v finančno vzdržne javno pravne razmere. Zato ni več dopustno krčenje pravic, pač pa postopno izboljševanje materialnih in življenjskih razmer v skladu z družbenim in gospodarskim napredkom.

- Obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje mora tudi v prihodnje ostati nosilni steber tega sistema. Drugi, tretji in četrti steber so lahko le koristna dopolnitev prvega. Ne nasprotujemo modernizaciji celotnega sistema z vsemi elementi, ki ga izboljšujejo in nadgrajujejo, vendar modernizacija ne sme krčiti pravic sedanjim upokoјencem in povzročati novega siromaštva. Dolgoročna finančna stabilnost pokojninske blagajne je mogoča z ukrepi, ki mlade spodbujajo k zgodnejšemu vstopanju v delovni proces, zaposlene k odlaganju odhoda v pokoj ter ustvarjanju humanih in varnih delovnih pogojev dela. Zavzemamo se za ohranitev modela, v katerem je splošna solidarnost iz vseh davčnih virov smotrna in poštena.
- Ohranjanje vrednosti pokojnin v času njihovega izplačevanja zagotavlja njihovo redno rast z rastjo plač (redno usklajevanje) v enakem odstotku za vse kategorije upokoјencev. Drugačen pristop pomeni rušenje temeljnega načela, da je pokojnina tudi in predvsem rezultat prispevka posameznika za čas njegovega aktivnega obdobja. Revščine med upokoјenci ni mogoče lajšati prek občasnih ali populistično navdahnjenih posegov, kar še posebej velja za dodatke, kar ustvarja mnoga nova nesorazmerja. Socialne pomoči upokoјencem je treba plačevati iz za to namenjenih virov.
- Za vse tiste uživalce pokojnin, ki zaradi različnih vzrokov niso dosegli (zakonsko določene pokojninske dobe, ki upravičencu zagotavlja starostno pokojnino v višini, ki presega cenzus za dodelitev socialnovarstvenih pravic) polne delovne dobe¹⁴ in imajo tudi zaradi tega prenizke pokojnine, s katerimi ne morejo kriti dogovorjenih osnovnih življenjskih potreb, vladi in socialnim partnerjem predlagamo, da skupaj razmislimo, kako razumeti pomen praga tveganja revščine ter zagotoviti pravično delitev potrebnega varstvenega dodatka in predvsem drugih socialnih transferjev, da preprečimo nadaljnje siromašenje starejših gospodinjstev. Siromašenje

¹⁴ So države, ki so delovno dobo že vezale na pričakovano dolžino trajanja življenja (PDTŽ), npr. Italija in Švedska. To nam je svetoval tudi OECD. Treba bi bilo razmisliti o tem.

starejših sproži siromašenje njihovih potomcev zlasti v času, ko onemogli starejši potrebujejo pomoč zaradi starostnih težav. Zakonsko je treba urediti in omogočiti izostanek iz dela za nego starejših staršev. Kar bo predvidoma določeno z direktivo EU.¹⁵

Skrb za bivalni standard starejših v Sloveniji prinaša boljši bivalni standard mlajšim generacijam

- Starejši v Sloveniji imamo samo na videz dokaj ustrezen bivalni standard. Okrog 90 % upokojujencev živi v svojih lastniških stanovanjih in hišah brez večjih hipotečnih bremen. Te enote so bile zgrajena za takrat mlade družine in s takratno tehnologijo, sedaj so potrebna obnove in prilagoditve za čim daljše bivanje v pogojih osebne ter skupnostne oskrbe za starejše na njihovem domu. Med ljudmi je močno prisotno pričakovanje, da bodo starši svoje nepremično premoženje zapustili potomcem, kar ob pomanjkanju državnega koncepta ne pospešuje ustrezne menjave stanovanjskih enot. Tako ostanejo sami v prevelikih, njim in starosti neprilagojenih stanovanjih ter hišah – v enočlanskih, tudi zelo revnih gospodinjstvih.¹⁶ Z javnimi stanovanjskimi programi nismo zadovoljni, saj javnih sredstev, potrebnih za nastanitev, subvencije in prenove, ni dovolj. Sedanji delež je 0,04 % BDP, moral pa bi biti vsaj 0,4 % BDP, kar je še vedno veliko pod povprečjem EU.¹⁷
- Premalo je najemniških, cenovno in bivalno starejšim prilagojenih stanovanj (oskrbovana in namenska ter podobna stanovanja), napovedana je stroškovna najemnina, teritorialna razporeditev najemnih neprofitnih stanovanj je slaba, stanovanjska zakonodaja iz 2003 in dopolnjena v 2008 pa je še preveč trda za ureditev ustreznega najemnega trga. Slovenski vladi ponujamo sodelovanje pri motivaciji generacij za iskanje primernejših

¹⁵ ?preverite opombo Unija komisija predlog direktiva – slovensko-splet Zdus, bo omogočala izostanek iz dela za nego staršev.

¹⁶ Znano je statistično dejstvo, izmerjeno v letu 2015 (SURs), da v samostojnih revnih enočlanskih gospodinjstvih živi 65.000 starejših žensk in da še vedno nismo ustrezno uredili tega problema in tudi izmeriti ga ne znamo, ali ne moremo.

¹⁷ Naredili smo izračun. Letno bi za namene nastanitve potrebovali vsaj 140 mio evrov, vendar tega denarja v proračunih do 2019 ni zaslediti. Istočasno se govori o stanovanjskem dodatku in prehodu na stroškovno najemnino v najemnih javnih in zasebnih stanovanjih. Preseljevanje starejših iz takih enot v manjše moderne in primernejše je spontano in ni spremljano. Tudi ideja obratne hipoteke se ni uveljavila. Predloge smo poslali pristojnim ministrstvom. Odgovorov ni bilo.

bivalnih enot za starejše, s tem pa za sprostitev bivalnih enot za mlajše družine. Prav tako želimo sodelovati pri ureditvi skupnih površin in infrastrukture ter transporta, da bodo dobro načrtovani in dostopni, lahko uporabni za starejše ter varni, zanesljivi in primerni za nove klimatske ter vremenske razmere ob ustrezni prilagoditvi stanovanj za starejše, potrebne pomoči na domu.

- Zaveze in napovedi o skupnostnih oblikah sobivanja, kot so tudi na osnovi mednarodnih priporočil sprejete v Resoluciji o socialni varnosti (2014), so neuresničene. Zamisli, pripravljene v ZDUS, se sedaj obnavljajo, akcijskega programa za ta cilj pa nimamo. Razprave o zavarovanju za dolgotrajno oskrbo, nego so ta problem odprle na novo, zato pričakujemo boljše sodelovanje med ministrstvi in zavodi, ki skrbijo za institucionalno oskrbo ter posebne nastanitve za starejše (namenska in oskrbovana ter neprofitna najemna stanovanja ipd.).

Skrb za zdravje prebivalstva – temeljni pogoj za učinkovitost države in kakovost življenja ter srečo prebivalstva

Tudi starejši zahtevamo¹⁸ pojasnilo o tem, kakšno je pričakovano delitveno razmerje med socialno državo in gospodarstvom ter njegovimi možnostmi. Prevelik obseg prvega hitro zaduši drugega. Zato je nujna opredelitev in določitev odgovornosti posameznika za njegovo kakovostno življenje danes in jutri in kaj lahko pridobi iz sistema. Zavedamo se, da kot družba ali država ne moremo reševati vsakogar in za vsako ceno – tudi na področju zdravstva. Naloga skupnosti je vzpostavitev pogojev, ki ljudem omogočajo, da tudi sami poskrbijo zase – od tu naprej pa je odgovornost lahko tudi skupnostna in solidarnostna. Predlog strategije razvoja Slovenije do 2030 nam napoveduje, ne pa omogoča prav tega, da si starejši z državo in drugimi zastavimo takšna in drugačna zahtevna vprašanja. In da, kar se dogovorimo, to drži daljši čas. Državljeni in volivci smo tudi starejši ljudje. Zahtevamo, da se uredijo glavna razmerja. Politiki, stranke in vlada potem tekmujejo v tem, kdo lahko to strategijo bolje in hitreje udejanji.

¹⁸ Uporabili smo misel gospe Šmučove iz članka v Delu – Zastaviti si zahtevna vprašanja. Delo_25.11.2017_Silva_Čeh. Dodajmo še. Stroške socialnih storitev je strategija omejila na 25 % BDP, tako delitev imamo že danes. Torej je treba strukturne spremembe začeti v tem okviru in povezati pokojnine, izdatke za zdravje, izdatke za dolgotrajno oskrbo, socialne pomoči in nastanitve. Ločeno reševaje zdravstva, na prehodu v 2018, ločeno od pokojnin, je nestrokovno in nepošteno.

- Vlada RS ponovno začenja reformo zdravstvenega varstva. Upravljanje zdravstvenega varstva mora biti mednarodno primerljivo, prilagodljivo in vključeno v svetovni sistem izmenjav znanja ter tudi nekaterih vrhunskih in redkih storitev. Izredno nas skrbi sedanje neorganizirano stanje, eksplozija stroškov, čakalne vrste, stalno menjanja prioritet pri storitvah na nujne in manj nujne. Mreža zdravstvenih ustanov je zgodovinska in ob takem stanju komunikacij (razvita prometna mreža) neracionalna. Osnova zdravstvenega sistema mora biti pravičnost, dostopnost, kakovost in učinkovitost. Starejši smo tudi kot analitiki in drugače vedno prispevali svoje strokovno mnenje, vedno nismo bili poslušani in odgovorov tudi nimamo. Pričakujemo, da bodo nove ureditve ustrezne, strinjamo se s potrebno delitvijo pravic na zagotovljene ter plačane iz javnih sredstev in na tiste, ki jih bodo ljudje plačevali iz svojega žepa, ali se za njih posebej zavarovali. Vendar naj se to določi sporazumno tudi z nami.
- Zasebno zdravstvo mora biti dopolnilo javnemu in razvojno tudi nosilec izvoza zdravstvenih storitev (zdravstveni turizem) in seveda ustrezno nadzorovano. Vendar naj to velja tudi za javno zdravstvo. Civilni družbi je treba omogočiti in jo podpirati, da sodeluje pri nadzoru in razvoju zdravstvenega sistema. Sedanja ureditev, ko je prav vse na tem področju skrb vlade (zavarovanje, javni zavodi, naložbe, plače ipd.), je potrebna temeljitega razmisleka.
- Država mora več sredstev nameniti nevladnim organizacijam za osveščanje prebivalstva o skrbi za lastno zdravje in za dejavnosti za izboljšanje zdravja prebivalstva. ZDUS je pripravljen na tako delo in ima dobre izkušnje z akcijo »starejši pomaga starejšemu na domu«. Pričakujemo ustrezno sistemsko ureditev za tako in razširjeno humanitarno delo.

Program pomoči starejšim, ki potrebujejo pomoč okolja, je s sodelovanjem prejemnikov učinkovit in bolj sprejemljiv za njih

- Precej starejših v tretjem in četrtem življenjskem obdobju potrebuje pomoč in oskrbo za zadovoljevanje svojih osnovnih življenjskih potreb. V to je največkrat vključena družina in svojci, vrsta javnih ustanov ter prostovoljnih organizacij in zasebnikov, ki pa med seboj niso vedno povezani. Glede na novo usmeritev na skupnostne obliki sobivanja in tudi sosedsko pomoč, kar se uveljavlja v Evropi, prihodnji vladi predlagamo, da skupaj zastavimo srednjeročno strategijo razvoja dejavnosti za zadovoljevanja potreb starejših ljudi, ki tako pomoč okolja potrebujejo na njihovih domovih ali

v sobivanju ter v sosedski skupnosti. Jasno je, da je potrebna sprememba v določanju in uravnoteženju institucionalnega ter skupnostnega vstavite besedo in ustrezen zelo podroben akcijski program.

- Institucionalno varstvo je treba tudi v prihodnje razvijati racionalno,¹⁹ ob sodelovanju države, lokalnih skupnosti, pomoči nevladnih seniorskih in drugih organizacij, tako da bodo pokrita vsa območja. Vključevanje zasebnih izvajalcev je zaželeno, vendar pa to ne sme omejevati dostopnosti zaradi visokih cen. Z deinstitucionalizacijo oblik in načinov je treba pokriti pretežno količino oskrbe in nege. Sedanje razmerje dva oskrbovanca in en oskrbovalec v domovih za starejše ne more rešiti sedanjih in napovedanih težav v prihodnosti.

Nadzor nad porabo javnih financ

- Največji izziv glede javnih financ in socialne države je v bistvu že začasno določen. Vlada je določila usmeritev na 25 % delež BDP za skupne funkcije in storitve socialne države v najmanj dveh svojih gradivih StDŽD60 in StRS30 ter v tistih časih in s takratnimi sredstvi določila blagostanje in srečo. Torej velja predpostavka, da bomo morali tudi sami zase in organizirano narediti veliko za tak cilj. Hitro povečevanje števila starejših in zelo starih ljudi pomeni tudi njihovo prihodnje zdravstveno in drugačno stanje. Pričakujemo, da bodo ob znanih bilančnih okvirih, ki jih podpirata tudi OECD in EU, zelo kmalu začeli, vsaj za ožji javni sektor (brez podjetij in družb), kompletno strukturno reformo javnega sektorja, upoštevajoč možnosti in položaj starejših.
- Učinkovit nadzor delovanja javnih služb,²⁰ predvsem pa njihovih storitev, je mogoč samo s sodelovanjem uporabnikov, torej tudi predstavnikov zainteresirane civilne družbe in imenovanje njihovih članov v organe javnih zavodov, ki izvajajo storitve za starejše ljudi. Za tako delo pa je nujna strokovna podlaga in tudi materialna podpora nevladnim organizacijam, ki pri tem sodelujejo.

¹⁹ Priporočila o tem so znana (Community-base Care). Prevedli smo jih in uporabili, vendar se ni zgodilo veliko. Veliki igralci na tem področju se akcijam na tem področju izmikajo. Skupnostne oblike smo uvozili in leta 2014 zapisali v Resolucijo o socialnem varstvu. In tako je tudi ostalo.

²⁰ Starejši se moramo odločiti predvsem za kriterij **merjenja učinkov storitev** in opustiti včasih neproduktivno vpletanje v organizacijske in kadrovske rešitve.

C. Povzetek konkretnih predlogov

1. Čim prej je treba sprejeti napovedan in potreben nabor med seboj povezanih akcijskih programov, razvidnih iz vladne in drugih strategij, usklajenih z javno finančnimi možnostmi. Nadaljnje varčevanje pri upoko-jencih je zaradi doseženega razmerja neto pokojnina/neto plača 59,5 %, njihovo bistveno zmanjšano vrednostjo in nadaljnjim trendom padanja, nemoralno in je za prihodnjo vlado tudi politično škodljivo. Starejši že dolgo ugotavljamo in ocenjujemo nepovezanost ločenih nastopov in ne-dorečenosti med sprejetimi strategijami. Vlada naj zato okrepi strokovno koordinacijo dela na tem področju, saj je sama ugotovila nepovezanost vsebin okrog 110 strategij ob istočasni 90-% zakonsko v naprej določeni potrošnji javnih sredstev.
2. Upokojenci, čeprav največja dovolj natančno opredeljena socialna skupina, niso zastopani v telesih, kjer se odloča o njihovi usodi. To je treba urediti takoj po volitvah, predlogi so stari in jih ponavljamo (2009), tudi obljube so bile dane, kasneje pa ni bilo nič storjenega.
3. Vlada je ustanovila Svet za aktivno staranje in medgeneracijsko sode-lovanje, urediti je treba pogoje za njegovo delo zaradi sprejemanja, ure-sničevanja in spremljanja učinkovitosti strategije dolgožive družbe ter omenjenih strategij akcijskih programov. Predstavniki različnih resorjev, ki bodo sodelovali v Svetu ali organu z ustrezno in podobno funkcijo, morajo dobiti tudi izvršilna pooblastila, da bi lahko hitro vplivali na ure-sničevanje ciljev strategije znotraj svojega resorja.
4. Vlada naj ustanovi večkrat obljubljeni Urad za starejše, ki naj prevzame večji in osnovni del strokovne skrbi na področju upravljanja stara-nja, vključno z urejenim samostojnim financiranjem. Urad naj razvije še podporne funkcije na področju varnega staranja in potrebno ustrezno ob-veščanje ciljne populacije. Urad naj postane strokovna in finančna baza za delo v Svetu za vprašanja starejših.
5. Ministrstva naj takoj zaključijo že napovedano pripravo novim razme-ram prilagojenih akcijskih programov, ki jih določa Strategija dolgožive družbe in drugi omenjeni dokumenti. Strategije naj se tekoče spremljajo in dopolnjujejo zaradi spremenjenih razmer v svetu in doma. Uvedejo naj se tudi programsko financiranje in vodenje akcijskih programov.
6. Vizije in strategije ne bodo uspešne, če jih ne bomo opremili s potreb-nimi, upravljanju staranja primernimi analizami in dovolj strukturirani-mi podatki. Odločanje na osnovi dejstev (Evidence based aging), vključ-no z mednarodnimi zavezami in domačimi primerjavami, je bila in bo zahteva organiziranih seniorjev in ena od osnovnih nalog strategije in

aplikativnih raziskovanj. Povezovanja vsebin socialnih evidenc naj bo prednostna naloga v letu 2019. Asimetrijo glede evidenčnih in statističnih podatkov z upravljanjem staranja glede na druge socialne skupine je treba odpraviti (Kako živi 612.000 starejših prebivalcev?).

7. Poleg statistične, tudi evropsko veljavne ocene in izračun višine praga tveganja revščine (trije vidiki), je treba razviti še rešitve in tolmačenja ter pripraviti okvirno vsebino zagotovljenih »minimalnih« košaric življenjskih potrebščin za starejša gospodinjstva, za razne tipe in različne namene. Tako kot ju imata za upokojujence Avstrija in Nizozemska ter druge države²¹ in povezati evidence za podporo pravične delitve finančne in drugih pomoči potrebnim posameznikom.²²
8. Brez seniorjev, gospodinjstev, družin in seniorskih »samopomočnih« organizacij tudi ob pričakovanju večje pomoči države ne bomo uspešno reševali problemov upravljanja dolgožive družbe. Prostovoljstvo mora biti finančno primerno podprto in aktivnosti zavarovane, država mora zagotoviti prostovoljskim organizacijam stabilnejše sofinanciranje, prostovoljstvu je treba dati tudi bistveno večji poudarek pri razvoju družbe, kot mu je priznan sedaj. Prostovoljecem oskrbovalcem in njihovim društvom je treba predlagati področja dela in ustrezno koordinacijo in financiranje na vseh ravneh (občina, država).
9. Ekonomsko-socialni svet naj v svoje delo vključi predstavnike večjih nevladnih seniorskih organizacij, ki naj za to delo dobijo ustrezno strokovno in materialno ter tehnično podporo.²³ Ni normalno in pošteno, da se o starejših in upokojencih (612.000) dogovarja in odloča brez njihovih predstavnikov. Strokovna gradiva za ukrepe na tem področju naj se ne zapira v predale predlagateljev in naj bodo pravočasno posredovana tudi nevladnim organizacijam ter drugim zainteresiranim.
10. Za uskladitev učinkov storitev socialne države – vsaj pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja – je potrebno skupno sprejemanje ureditev ter ukrepov, ki zadevajo ugotovljeni in napovedani demografski obrat. Za zavarovanje za varno starost, zdravje in dolgotrajno oskrbo in nastanitev

²¹ Omenimo zlasti nemško Bertelsmannovo raziskavo stanja starejših gospodinjstev, ki jo izvedejo pred njihovimi parlamentarnimi volitvami.

²² Med 270.000 prebivalci, ki so v letu 2015 živeli pod pragom tveganja revščine, je največ upokojencev. Še bolj pomemben je delež samostojno živečih starejših oseb – v glavnem so to revne ženske. Na to stalno opozarjamo, a rešitve še ne poznamo. Tudi ni jasno, koliko socialnih pomoči se dodeli upokojencem.

²³ Ni nam jasno, kako so lahko člani tega telesa določili kot cilj nadometno stopnjo 70 % brez odgovora, kako to uresničiti in kdaj.

ter socialne pomoči starejšim, je treba pripraviti prilagojena nova skupna izhodišča – tudi za razumevanje medsebojnih in zunanjih učinkov ter harmonično povezovanje napovedanih ukrepov in sprememb. Starejši se težko vključujemo v posamezne nepovezane rešitve (zdravstvo brez pokojnin). Prijatelji iz tujine in naši strokovnjaki nas opozarjajo na ta problem. Nepovezanost strok in ministrstev utruja – ne samo vlado, ampak tudi vse ljudi in nevladne seniorske organizacije.²⁴

11. Predstavniki nevladnih samopomočnih seniorskih organizacij naj bodo vključeni v organe upravljanja na področjih in v delu ustanov, ki neposredno zadevajo problematiko starejših delavcev ter upokojujencev in njihovo formalno ter neformalno oskrbo. Za tako sodelovanje potrebujemo tudi določeno materialno podporo – neposredno ali prek omenjenega urada.
12. Vlada naj občinam, ki še niso oblikovale koordinacijskih teles – svetov za vprašanja starejših, priporoči, da to čim prej uredijo in da bo na ta način urejena koordinacija nad storitvami za oskrbovanci ter med oskrbovalci. Sodobna organizacija ponekod že poteka (nekaj mestnih občin in mrež). Taka telesa lahko pomagajo pripraviti svoje rešitve, povezane z upravljanjem staranja na njihovem območju in regionalno.
13. Vlada naj čim prej uresniči določila iz prejšnjih koalicijskih sporazumov ali pogodb, posebej pa pospeši delo na področju dovoljevanja drugih oblik formalnega in neformalnega dela za upokojujence, ne da bi zaradi tega izgubili prevelik del zaslužene pokojnine. Starejši ugotavljamo, da je temeljita reforma trga dela nujno potrebna tudi zaradi zavez o vedno daljšem ostajanju v formalni zaposlitvi. Zanimiv je empirični dokaz, da se z daljšim ostajanjem v zaposlitvi takim osebam bistveno podaljšuje tudi dolžina trajanja življenja.
14. Nova vlada naj nadaljuje pod prejšnjo vlado dogovorjen, a neuresničen program usposabljanja starejših za uporabo novih informacijskih tehnologij, saj pomeni zaostajanje starejših na tem področju vedno manjše možnosti za izrabo potencialov starejših za dobro celotne družbe.
15. Nova vlada naj izkoristi izkušnje, znanje in modrost starejših. Upošteva naj, da starejši nismo dovolj opremljeni z moderno tehnologijo, da bi lahko hitro (teden ali celo dan) dostavljali pripombe na predlagano zakonodajo. Zakonske predloge naj daje v javno razpravo vsaj za tri mesece, da bomo imeli dovolj časa za pripombe, ki jih smatramo kot pomoč za-

²⁴ Tako tudi ni določeno, katera strokovna organizacija ali urad bo strokovno spremljal in podpiral akcijske programe v zvezi s StDŽD60 ter skrbel za strokovno koordinacijo. Komu torej naslavljati naše potrebe, zamisli in tudi kritike?

konodajalcem, da bodo zakoni urejeni in lažje uresničljivi. Način komuniciranja z različnimi javnostmi naj se tudi semantično prilagodi potrebam in sposobnostim te socialne skupine.

16. Vlada naj enkrat letno obravnava poročila s tega področja in stanje pri izvajanju sprejetih akcijskih načrtov, povezanih s StDžD60 in SRS30 ter določi potrebne ukrepe za izvajanje spremembe.
17. Pripravljajo se spremembe nepremičninske davčne zakonodaje že več kot deset let. Deloma razumemo napore s sprejetjem potrebne podporne zakonodaje, vendar se ne strinjamo, da stroški urejanja državnih evidenc in ocenjevanja vrednosti v taki meri ter na tako zapleten način prenašajo na starejše lastnike stanovanj in zemljišč, ki, kot vemo, nekateri živijo pod pragom tveganja revščine in stroškov ekspertov ne bodo zmogli.

Zaključki

ZDUS v tem memorandumu ugotavlja, opozarja in tudi predlaga rešitve za najbolj pereče probleme upokojencev v pogojih urejenega upravljanja dolgožive družbe v naši državi in tudi v skupnosti 27 držav, v katero smo povezani. Ob proučevanju letnih normativnih programov dela vlade ugotavljamo, da bodo tudi drugi zakoni pomembno vplivali na status starejših in upokojencev. Naše geslo je **nič o upokojencih brez njih in nas**. Člani Zveze društev upokojencev Slovenije in drugi upokojenci, več kot 612.000 nas je, vladi in strankam ter dobro mislečim ljudem ponujamo sodelovanje pri reševanju problemov, ki so se kopičili v času recesije, pred njo in so napovedani v prihodnje, ob tem pričakujemo tudi polno razumevanje za potrebe najbolj ogroženih skupin prebivalstva.

Dodatek

Poprava »krivic« in vračanje na stanje ter razmerja v čas pred krizo v letu 2008 pomeni, da smo imeli vsi sloji in socialne skupine takrat najboljša – idealna medsebojna delitvena razmerja. Upokojenci ne mislimo tako in ni dobro, če se sedaj tudi z različnimi pritiski vračamo na ista strukturna izhodišča.

Po desetih letih sprejetja Memoranduma iz leta 2009 so se dogodile neverjetne stvari. Kitajska je postala ekonomka velesila, Združene države Amerike so krenile po svoje (marec 2018), ukvarjamo se z Brexit-om, klimatske spremembe so tu. Nekatere nove mednarodne ter zaveze v Uniji (fiskalni pakt) so sprejete ter v veljavi. Imamo obvezne Agende OZN in EU, nevaren demografski obrat v celi Evropi, povezan s padcem rojstev, tu so begunci ter migranti, pomanjkanje določenih kategorij delavcev ipd. Skoraj vse – tudi demografski

problem ali obrat – je že globalizirano. Država, ki bi se vrnila deset let nazaj, za nov korak naprej ni izbrala dobre poti.

Poleg tega je napovedovanje razvoja za leto 2060 in tudi do leta 2030 zelo negotovo, bistveno je, da so dobro določeni merjeni in spremljani vmesni ali »operacionalni cilji,« kot jih je imenoval France Bučar in da so njihova neizpolnjevanja ustrezno sankcionirana.

Zveza društev upokojencev Slovenije pri tem lahko pomaga in tudi opozori, če gredo zadeve drugače, seveda pa tega ne more sama.

Ljubljana, od 24. 12. 2017 do 5. 4. 2018

Sprejeto na seji Strokovnega sveta ZDUS, 5. 4. 2018

Predsednica Ana Bilbija

Predsednik ZDUS Janez Sušnik

Memorandum 2018 - Založila Zveza društev upokojencev Slovenije **ZDUS**, zanjo predsednik **Janez Sušnik**. Avtor: **Tomaž Banovec**. Sodelavci: **Violeta Bottazzo, Jožef Gašperšič, Jože Kuhelj, Silva Koželj, Jasmina Opec Voroš, Vera Pečnik, Mija Pukl, Jožica Puhar, Alenka Reissner, Amalija Šiftar, Rozvita Svenšek, Martin Toth**. Lektorica: **Barbara Borko** Tehnična podpora: **Nika Antolašič**. Obravnava in sprejem v aprilu 2018 (Strokovni svet in Upravni odbor ZDUS) Tisk: **Schwarz d.o.o.** Grafični prelom: **Nebia d.o.o.**, Naklada 200 izvodov

